

HOOFDSTUK 3

DE ANARCHISTISCHE VONK BLIJFT SMEULEN 1897 - 1899

Met het verdwijnen van Ontwaking einde 1896 was het geenszins afgelopen met de anarchistische invloeden bij de vrijzinnige, vlaamsgezinde jeugd te Antwerpen. Een aantal van de Antwerpse jongeren van Ontwaking was reeds in 1896 betrokken bij een soort anarchistische groepsvorming, een "Antwerpsche anarchistengroep" waar wij in een eerste paragraaf dieper op ingaan. Bovendien kreeg Ontwaking in het blad Onze Vlagge einde 1897 (tot 1899) een al dan niet waardige opvolger, dit wordt het onderwerp van een tweede paragraaf, en waagden de Antwerpse jongeren zich in 1898 aan een pacifistisch initiatief op anarchistisch-internationalistische leest geschoeid, de Internationale Bond der Jeugd, waarop wij terugkomen in de derde paragraaf.

1. EEN "ANTWERPSCHE ANARCHISTENGROEP" 1896 - 1899

De "Antwerpsche anarchistengroep", zo noemde Baekelmans de anarchistische groep waarvan Ressler reeds in de tijd van Elck wat wils geregeld de vergaderingen zou bijgewoond hebben. (1) Ressler zou trouwens Baekelmans zelf "op een zondagmorgen in de maand mei" voor het eerst meekrijgen naar "een vergadering der Antwerpsche anarchististen". (2) Heel weinig is geweten over deze anarchistische bijeenkomsten. Bijvoorbeeld of en indien ja, welke naam die groep zichzelf gaf. (3) Een precieze chronologie van de achtereenvolgende verzamelplaatsen opstellen, is een al even moeilijke zaak. Een bijkomend euvel is ook dat in de getuigenissen puur anarchistische en meer artistiek-literaire bijeenkomsten nogal eens dovr elkaar lopen. Ook de ^{inzake} gegevens over de samenstelling, de gedachtenwereld, de activiteiten van de groep moeten wij erg in het vage blijven omdat wij nu eenmaal met handen en voeten aan de bronnen gebonden zijn. En veel meer dan enkele anecdotische geromanceerde memoires zijn dat niet. (4) Dit stuk wordt dus niet veel meer dan een zo getrouw mogelijk sfeerbeeld met een heleboel blijvende vraagtekens.

Een eerste vergaderruimte moet wellicht een schildersatelier geweest zijn in de buurt van het Sint-Joriskazerne, waar Baekelmans meegetroond door Ressler voor het eerst in contact

(1) L. BAEKELMANS, De mannen van Elck wat wils, p. 95.

(2) ID., o.c., p. 138.

(3) O. DE SMEDT, o.c., p. 14, spreekt van de "vrije anarchistische groep", maar laat deze terzelfdertijd nog in de tijd van Elck wat wils bijeenkomen in de Kapel, wat weinig waarschijnlijk is (cfr. infra, p. 245); als enige bron verwijst hij naar De mannen van Elck wat wils; het gaat hier m.a.w. om een vrij vergaande interpretatie; een zekere verwarring met de groep rond Ontwaking ca 1901-1902, die wel eens de vrije groep genoemd werd is hierbij niet uit te sluiten, cfr., infra, p. 327 e.v.

(4) Cfr. supra, p. 169.

kwam met de groep. (1) Als wij de chronologie in De mannen van Elck wat wils mogen geloven, dan moet dit in mei, in ieder geval in de loop van 1896 gebeurd zijn; er stond overigens in het atelier een bus bestemd voor de strijdpennning waarmee "Opstanding", zijnde Ontwaking, gesteund werd. (2) Volgens een andere getuigenis van Baekelmans zou er eerst vergaderd zijn in het atelier van Maurits Nijkerk, later in een leegstaand atelier, "ook in de Begijnenvest" - de Sint-Joriskazerne lag in ieder geval in de buurt - "dat men droomde te bemeubelen". (3) Het atelier beschreven in De mannen kan op beide in Ontmoetingen vermelde ateliers geslagen hebben. Misschien wijst de vermelding in De mannen van een kunstschilder, Nijkerk volgens Baekelmans (4), die herinnerde aan de te betalen huur, evenals het voorhanden zijn van een zekere bemeubeling, in de richting dat het daar beschreven atelier van Nijkerk was, maar volkomen zeker is dit geenszins. Waarschijnlijk begin 1897, Ontwaking was toen al ter ziele gegaan, moet de groep, "het was een tijd van inzinking", het atelier opgegeven hebben en zou het boekhandeltje van Jan Madou, waar hij dagbladen en boeken, revolutionaire inclus, schrijfgerief en dergelijke verkocht, als enige ontmoetingsruimte gefungeerd hebben. (5)

-
- (1) L. BAEKELMANS, o.c., p. 139-140.
- (2) ID., o.c., p. 138, 141; P. ARENTS, art.cit., p. 528.
- (3) ID., Ontmoetingen, p. 154; zie ook ID., Marieke van Nijmegen, Antwerpen, 1924, p. 98, die gewaagt van bijeenkomsten in het atelier van schilder Maarten Bleywerck, zijnde Maarten Nijkerk.
- (4) T. FENNEMAN, o.c., p. 47, verwijst naar een vraaggelbesprek van hem met Baekelmans op 18-1-1958; M. Nijkerk (1871-1940), kunstschilder, architect, schrijver en kunstcriticus van Nederlands-Joodse afkomst; studeerde aan de academies van Amsterdam en Antwerpen; verbleef ca de eeuwende een tijd te St.-Martens Latem, vervolgens te Brussel en Parijs; exposeerde in 1908 zowel te Brussel, als te Rotterdam; medewerker aan Onze Vlagge; van zijn hand is Hulde aan E. Zola. Een semietenstem, vertaald in het Frans als Hommage à E. Zola. Une voix sémite dans l'affaire Dreyfus; A.M.V.C., N 489, D.
- (5) L. BAEKELMANS, De mannen van Elck wat wils, p. 155, 165; ID., Ontmoetingen, p. 112-115, 158; ID., De idealisten, p. 102-108; Jan Madou had als stoker gevaren, met de socialistische De Werker gevent, een eigen winkel geopend waar men De Vrije Socialist, Les Temps Nouveaux en andere revolutionaire publi-

AMSAB

Wat dan de volgende vergaderplaats zou geworden zijn, is op zijn zachtst gezegd, vrij onduidelijk. In Ontmoetingen heeft Baekelmans het over café Patria (1), terwijl ^{hij} in een vraaggesprek met Penneman het Antwerpsch Koffiehuis als vergaderplaats voor 'sociologen' opgaf, toen een "eerder literaire richting", de scheiding tussen beide was niet zo groot, bijeenkwam in het atelier van Nijkerk. (2) In een later vraaggesprek liet Baekelmans de anarchistische vergaderingen echter doorgaan in de Patria naast het Koffiehuis. (3) Naast de anarchistische bijeenkomsten in de Patria (?) gingen dus opnieuw sessies door in het atelier van Nijkerk, zij het nu van eerder literaire aard. In hoeverre het publiek van deze cultureel-literaire bijeenkomsten zich differentieerde van, of bijvoorbeeld niet overlappend was met dat van de sociologische bijeenkomsten, kunnen wij niet achterhalen. Welke precies de verhouding was tussen beide soorten vergaderingen weten wij evenmin. Misschien schakelden deze literaire bijeenkomsten zich in in een door Cornette vermelde reeks vergader- en voordrachtplaatsen, die aan de Kapel voorafgingen, zijnde een bewaarschool, vervolgens het atelier van Nijkerk, tenslotte het reeds vermelde Antwerpsche Koffiehuis. Animators van deze ontmoetingen zouden F. Franck, de schilders K. Mertens, en R. Baseleer, de musicus L. Mortelmans, evenals later de jongeren J. Van Overloop, L. Baekelmans, V. Ressler en andere, geweest zijn. (4)

Wellicht moeten wij de hervatting van de regelmatige anarchistische bijeenkomsten in de Patria situeren einde 1897, eventueel begin 1898. (5) Als deze ontmoetingen geduurd hebben tot

.../...caties kon kopen; zou ook een eigen drukkerij begonnen zijn (Madou J.B., later Madou-Cop J.B., Deurnestraat 15), waar ondermeer Ontwaking van 1901 tot 1906 zou gedrukt zijn; vanaf 1906 zou Ressler, aldus L. BAEKELMANS, In de spiegelbollen, p. 48; met het overgenomen materiaal van Madou zelf de druk verzorgen; H. VERHELST, o.c.c., p. 132, laat Madou echter nog drukken in 1911; zie ook A.MV.C., V.N.S., de Bom aan Streuvels, 19-2-1899.

- (1) L. BAEKELMANS, Ontmoetingen, p. 154.
- (2) T. PENNEMAN, o.c.c., p. 82, in een vraaggesprek van 22-1-1958.
- (3) ID., ibid., in een vraaggesprek van 14-2-1958.
- (4) A.H. CORNETTE, In memoriam Frans Franck, Antwerpen, 1933, p. 12; R. AVERMAETE, Un siècle de mécénat anversois, Brussel, 1974, p. 81.
- (5) T. PENNEMAN, o.c.c., p. 82, op basis van de vraaggesprekken met Baekelmans op 22-1-1958 en 14-2-1958; Baekelmans gaf de avond voor de loting, d.i. in het voorjaar van 1898 een le-

.../...

1899, en die indruk hebben wij wel, dan zullen zij waarschijnlijk rond de eeuwende verlegd zijn naar de Kapel in de Falconruï. (1)

Bij gebrek aan voldoende gegevens is het onmogelijk de voorgenoemde fases van anarchistische kernvorming, zeker niet ten aanzien van hun literair-cultureel equivalent, in al hun specificiteit uit de doeken te doen. Wij zullen er ons dus toe moeten beperken een algemeen synthetisch beeld op te hangen van de samenstelling, ideeën, activiteiten van de anarchistische groep, waarvan wij geredelijkerwijs mogen veronderstellen, dat die gekenmerkt werd door voldoende continuïteit, zoals die uit de enkele voorhanden zijnde momentopnamen partieel naar voren treedt.

In zijn beste tijden zal de groep waarschijnlijk er naar gestreefd hebben wekelijks (2), in ieder geval met de nodige regelmaat samen te komen, met tussentijd uiteraard de meer informele contacten, ondermeer in de winkel van Jan Madou. (3) "Geen voorzitter waakte, geen secretaris las notulen" (4); de bijeenkomsten verliepen dus volgens anarchistisch of beter informeel recept. Er werd gediscussieerd, al of niet voorafgegaan door een spreekbeurt, dat de stukken er van vlogen. (5) Er werd Franse les gegeven aan kameraden opdat zij de Franse anarchistische lijfbladen Les Temps Nouveaux en Père Peinard zouden kunnen lezen. (6) De Bom vertelt ook hoe men in de revolutionaire kring

.../...zing voor het gezelschap; zie ook A.M.V.C., V.N.S., de Bom aan Streuvels, 19-2-1899, die vermeldde dat de revolutionaire bijeenkomsten "sedert een jaar of zo" aan de gang waren.

- (1) Zie de reeds vermelde brief van de Bom aan Streuvels, die het begin 1899 heeft over revolutionaire bijeenkomsten van arbeiders allerhande met Ressler, Baekelmans, zonder echter aan te geven waar deze plaats vonden, A.M.V.C., V.N.S., de Bom aan Streuvels, 19-2-1899; de Kapel was toen wellicht nog niet in gebruik, cfr. infra, p. 245.
- (2) L. BAEKELMANS, Ontmoetingen, p. 154; ID., Marijke van Nijmegen, p. 98; A.M.V.C., V.N.S., de Bom aan Streuvels, 19-2-1899; de laatste twee spreken over elke donderdagavond.
- (3) L. BAEKELMANS, De idealisten, p. 102-108; ID., De mannen van Elck wat wils, p. 155; ID., Ontmoetingen, p. 112, 158.
- (4) ID., De mannen van Elck wat wils, p. 140.
- (5) ID., ibid.; ID., Ontmoetingen, p. 154; ID., De idealisten, p. 102-108.
- (6) ID., De mannen van Elck wat wils, p. 140.

voorlas uit Slenteren van Streuvels (1) en hoe één van hen, wellicht Madou, met medewerking van de anderen, zich een drukuitrusting ging aanschaffen, om daarmee bijvoorbeeld Slenteren te drukken. (2) Elkeen droeg trouwens naar eigen vermogen bij voor Ontwaking en de huur. (3) Anarchistische propaganda of activiteit naar buiten uit werd bij ons weten niet gevoerd. Buiten de vermelde financiële ondersteuning van Ontwaking en de aanwezigheid van Ontwakingredacteuren Ressler en Baekelmans in de anarchistische groep, hebben wij verder evenmin een aanuiding over de precieze verhouding van de groep met het tijdschrift.

Het was al bij al een vrij bont gezelschap, samengesteld uit mensen van allerlei klassen en pluimage, klerken met artistieke aspiraties, kunstenaars, een onderwijzer, andere geletterden, maar ook een soldaat, (een) bootjesroeier(s), een telegramdrager, een aantal Joodse diamantslijpers, ambachtslui en kleine middenstanders, huisschilders, bakkers en schoenmaker, een revolutionaire boekhandelaar, een kolenhandelaar. Verder meer marginale of folkloristische figuren als Janneke Pèkelharing uit Amsterdam, verwoed anarchistisch militant en Domela-aanhanger, die om den brode, zowat van alles deed, een ex-gevangene wegens revolutionair geschrijf, een ex-alcoholist die tot 'inkeer' gekomen was. Vermelden wij ook nog de aanwezigheid van enkele vrouwen. (4) Eén ding is zeker : allemaal behoorden zij zonder uitzondering tot de lage klassen of lagere middenklassen, eventueel tot de marginaliteit, als zij zelfstandig, gesalarieerd

-
- (1) A.M.V.C., V.N.S., de Bom aan Streuvels, 12-2-1899; dit is misschien ook een reden om de scheiding, tussen de literaire en de sociologische strekking, die ook volgens Baekelmans niet zo sterk was, niet te overschatten, gezien ook de aanwezigheid van een aantal personen in beide fracties, zoals Ressler, Baekelmans...; zie ook A.M.V.C., N 489, B, Nijkerk aan Ressler, 13453/1.
- (2) Waarop de Bom aan Streuvels meteen vroeg of het "zonder ander opschrift" en "mits een paar centiemmen verkocht" kon worden, evenals een vijftigtal exemplaren van de goedkoopste uitgave op te sturen om te verkopen; A.M.V.C., V.N.S., de Bom aan Streuvels, 19-2-1899.
- (3) L. BAEKELMANS, De mannen van Elck wat wils, p. 141.
- (4) ID., o.c., p. 140-141; ID., De idealisten, p. 102-109; ID., Ontmoetingen, p. 154-160; ID., Marieke van Nijmegen, p. 98; A.M.V.C., V.N.S., de Bom aan Streuvels, 19-2-1899.

waren of helemaal niet (zelf) hun brood verdienden. Wat hun aantal betreft, wij kunnen hen op een twintig-à-dertigtal schatten zonder dat daarom steeds zoveel of dezelfde mensen op een bijeenkomst moesten aanwezig zijn. (1)

Het is met de beschikbare bronnen onmogelijk een afgelijnd beeld te geven van hun ideeën. Meer dan aanstippen welke anarchistische namen, evenals welke, al dan niet controversiële, thema's op tijd en stond ter sprake kwamen, kunnen wij niet. Les Temps Nouveaux van Jean Grave en Père Peinard van Pouget, twee leidinggevende anarchistische bladen uit Frankrijk, evenals De Vrije Socialist van de Nederlander Domela Nieuwenhuis, behoorden alvast tot het lektuurpakket. (2) Kropotkin was, dat mochten wij verwachten, een klassieker. Van hem werd onder andere La conquete du pain gelezen. Ook Stirner, Faure, Reclus en Mesnil waren aangewezen literatuur. (3) De visies over de toekomst, vooral over de te volgen strategie, liepen nogal uiteen. Terwijl de enen de nadruk legden op de revolutie die komaf zou maken met het kapitalisme, gingen anderen een meer geweldloze toer op. Voor velen was de persoonlijke verheffing het wondermiddel: "om de maatschappij te veranderen, moeten wij onszelf veranderen, luidde het dan. (4) Af en toe kregen de 'artiesten', 'burgers', of geletterden, ook deze in de eigen kring, van sommige een veeg uit de pan en werd wel eens een vraagteken geplaatst achter hun revolutionaire betrouwbaarheid. (5) Maar over de na te streven idealen bestond er grote eensgezindheid: ieder droomde van een "vrije gemeenschap, waar elkeen met liefde de zelfgekozen taak opnam" en waar broederschap troef zou zijn. (6) Voor niet weinig stond de immoraliteit van het huwelijk als een paal boven water; zij gingen dan ook

-
- (1) Zie bijvoorbeeld ID., De mannen van Elck wat wils, p. 140-141.
- (2) ID., ibid.; ID., De idealisten, p. 102-104.
- (3) ID., ibid.; ID., Ontmoetingen, p. 156.
- (4) ID., De idealisten, p. 103-105, 107; ID., De mannen van Elck wat wils, p. 141-142; A.M.V.C., V.N.S., de Bom aan Streuvels, 19-2-1899; "kerels die willen strijden voor hun ontvoogding ... en hun eigen willen ontwikkelen ...".
- (5) L. BAEKELMANS, o.c., p. 141-142; ID., De idealisten, p. 103-104.
- (6) ID., Ontmoetingen, p. 156.

zweren bij de vrije liefde. (1) Anderen liepen hoog op met vegetarisme (2), neo-malthusianisme (3), terwijl weer anderen, Kropotkin bijtraden in diens stelling dat de aardse rijkdommen, rationeel en rechtvaardig aangewend, meer dan voldoende waren voor de huidige bevolking. (4)

Rond de eeuwwende verhuisde men naar de Kapel.

2. ONZE VLAGGE, LITERAIR TIJDSCHRIFT MET ANARCHISTISCHE ONDERTOON 1897 - 1899

Duidelijk als opvolger van het eind 1896 ter ziele gegaan Ontwaking, verscheen in december 1897 Onze Vlagge, Jong Vlaamsch Strijdblad. De bedoeling was om de veertien dagen te verschijnen; in juni 1899 verscheen de twintigste en laatste aflevering, het tweewekelijks verschijnen was een stoute droom gebleken, waarin Ressler aankondigde dat de uitgave tijdelijk gestaakt zou worden gezien de moeilijkheden om Onze Vlagge tot weekblad om te vormen. Uiteindelijk kwam dus maar één jaargang uit, samen 292 bladzijden. Drukker van het blad was net als voor Ontwaking de bondsdrukkerij De Voorzorg gelegen Ossenmarkt 25 te Antwerpen. (5) Het bureau was gevestigd Beeldekensstraat 144. Stichter en spilfiguur was net als voor Ontwaking Victor Ressler, alias Segher Rabauw. (6), maar ook Lode Baekelmans, alias Hendrik Rossauw, was eens te meer van dichtbij bij de opmaak van het blad betrokken. (7) Eveneens oude bekenden waren ex-Elck wat wilsers en

-
- (1) ID., De mannen van Elck wat wils, p. 141; T. PENNEMAN, o.c.c., p. 47 verwijst in dat verband ook naar een interview met Baekelmans van 17-12-1956.
- (2) ID., De idealisten, p. 103.
- (3) ID., o.c.c., p. 107.
- (4) ID., ibid.; dit is een van de stellingen door Kropotkin o.a. in La conquête du pain of The conquest of bread verdedigd.
- (5) Cfr. supra, p. 185-186.
- (6) L. BAEKELMANS, In de spiegelbollen, p. 45; ID., Ontmoetingen, p. 180; V. RESSELER, Een halve eeuw geleden, - Lode Baekelmans ter eere 1945, dl. I, p. 42.
- (7) ID., ibid.; ID., Het jubileum van Lode Baekelmans, - Het Laatste Nieuws, 24-1-1939; L. BAEKELMANS, In de spiegelbollen, p. 45; T. PENNEMAN, o.c.c., p. 97-98.

ex-Ontwakers Jan Eelen, en Alofs De Laet. Een ander oud lid van Elck wat wils was Oscar Six. Net als voor Ontwaking deed men verder een vrij uitgebreid beroep op de Van Nu en Straksers : E. de Bom alias Jan Baptist Janssens, Victor de Meyere, alias Arthur Wittcock, en Karel van de Woestijne, die vroeger reeds meewerkten aan Ontwaking, verleenden ook nu weer hun medewerking; van August vermeulen, die nochtans had toegezegd, verscheen uiteindelijk toch geen bijdrage. (1) Maar men wist bovendien nog een aantal nieuwe Van Nu en Straksers voor zijn kar te spannen : Toussaint Van Boelaere (2) en Herman Teirlinck. Nieuwe plaatselijke medewerkers waren anderzijds Fanny Delvaux, alias Siska Van Daelen, toekomstige van Victor Ressler (3), Jef Van Overloop, alias J. Van Ordam (4), de schilder Maurits Nijkerk en een zekere G. Van Oest (5). Niet Antwerpenaar was ook nog

-
- (1) A.M.V.C., V.N.S., Vermeulen aan Ressler, 14-10-1897.
- (2) F. Toussaint Van Boelaere (1875-1947), pseudoniem van F.V. Toussaint; literator, ambtenaar aan het ministerie van justitie; redacteur en directeur van Beknopt verslag van de senaat; lid ook van de Vaste commissie voor Taaltoezicht; literair gezien behoorde hij tot de 2e meer esthetische generatie van Van Nu en Straks; voorzitter van Help uzelf, lid van De Distel; medewerker aan De Jonge Vlaming, Jong Vlaanderen, De Jonge Kater, Alvoorder, De Vlaamse Gids, enz.; medestichter van de Vereniging van Vlaamse Letterkundigen; R. VERVLIET, art. Toussaint, Fernand Victor, - E.V.B., dl. II, p. 1686-1687.
- (3) F. Delvaux (1879-1944), onderwijzeres, dichteres, gehuwd met V. Ressler, medewerkster aan Onze Vlagge en de tweede reeks van Ontwaking; van haar hand zijn Lentevoezen, Uit dagen van nood en Kollebloemen, waar verschillende van haar geëngageerde gedichten opgedragen aan Ferrer, Joris, enz. in Ontwaking gepubliceerd, waren opgenomen; verzorgde ook lieder- en verteluurtsjes voor kinderen, zo tijdens de oorlog het Kinderuur in het Volkshuis; A.M.V.C., D 1149, DK.
- (4) J. Van Overloop (1878-1949), literator en kunstkenner; voorzitter van de Vlaamsche Kring in 1896; medewerker aan Onze Vlagge, de tweede reeks van Ontwaking (de eerste drie jaar); zijn anarchistische Over levensopvatting werd onder andere door de boekerij van Ontwaking als brochure uitgegeven; actief stichtend lid en secretaris van de Kapel; van dichtbij betrokken ook bij Nieuwe Concerten en Kunst van Heden; oorspronkelijk klerk verkreeg hij via F. Franck de leiding in handen van de kunsthandelaar F. Tessaro; nog later werd hij onafhankelijk artistiek raadgever; zijn zoon was actief in de Roode Valkenbeweging; hij was gehuwd met de in de tijd bekende pianiste E. Michiels; G. SCHMOOK, art.cit., p. 342-343; In memoriam Jef Van Overloop, - Voeruit, 6-10-1949; A.M.V.C., O 476, DK.
- (5) C. Van Oest, was rond 1900-1901 werkzaam in de Antwerpsche
 .../...

Willem Gijssels.(1) Heel wat van de op de voorflap vermelde medewerkers werkten, zoals vaak gebruikelijk, niet mee.

In het redactioneel van het eerste nummer heette het dat de liefde tot kunst, volk en grond de redacteurs er toe gedreven hadden de ontwikkeling van dit drietal na te streven. Individualistisch, anarchistisch werd de vrijheid en onafhankelijkheid van de medewerkers vooropgesteld, "als vrije individuen naast elkaar zonder verplichtingen ons geweten volgend". Een vrij vage heilsverwachting, nog vager dan die van Ontwaking hield hen bezig: "reeds breekt in de verte het eerste zonlicht van de grote morgen - voller rijker leven voor alle mensen - die zal geboren worden uit het zoeken en hartstochtelijk willen van deze rusteloze drangtijd...". (2) Het dient inderdaad aangestipt dat buiten de hoofdbrok poëzie, proza, toneel, boek- en tentoonstellingsnieuws, artikels inzake kunst en cultuur, in het algemeen ook op tijd en stond plaats werd ingeruimd voor bijdragen met maatschappelijke belangstelling.

En dan denken wij in de eerste plaats aan de warme sympathie die de redacteurs wegdroegen aan Zola voor diens verdienste in de zaak Dreyfus, met name ^{VOOR} zijn open brief J'accuse aan de Franse president met de daaraan verbonden gerechtelijke vervolgingen. (3)

Reeds begin 1898, toen in Frankrijk op S. Faure na nog de hele anarchistische beweging het stilzwijgen bewaarde, had Baekelmans de Lettre à la jeunesse van Zola besproken en gesteld

- (1) W. Gijssels (1875-1945), letterkundige; volgde middelbaar onderwijs te Brussel, leerjongen in een bloemenzaak, waarna hij uitweek naar Engeland waar hij een tijdlang beambte en later tolk was; als activist week hij in 1918 uit naar Holland waar hij corrector en privéleraar was; in 1931 aangenomen als bediende bij de stadsbibliotheek, in 1933 bij het Museum voor Vlaamse letterkunde; in 1944 in die dienst geschorst; publiceerde in Vlaamsch en Vrij en o.a. in de tweede reeks van Ontwaking; actief in het Vlaamse leven te Brussel, lid van De Distel; oprichter van Doe stil voort; betrokken ook bij Vlaamse initiatieven op muziekgebied als Het Vlaamsche Lied en andere; redacteur ook van het activistisch Zelfstandig Vlaamsch-Geïllustreerd Weekblad Vlaamsch Leven (1915-1918); schepper van gelegenheidsgedichten en liederenteksten; L. SIMONS, art. Gijssels, Willem, - E.V.B., dl. I, p. 596-597.
- (2) DE REDACTIE, Een woord vooraf, - Onze Vlagge, 1-12-1897, p. 1.
- (3) Inzake de "affaire Dreyfus", cfr. supra, p. 43 e.v.

dat het protest van de jongeren van Onze Vlagge tegen de "hate-lijke jodenvervolgning" voor hen van dezelfde orde was als het protest tegen het uitmoorden van christenen door de Turkse sultan, het "neerhakken" van "Boschjesmensen" en Indiërs enerzijds, Maleiërs anderzijds, respectievelijk door Engelsen en Nederlanders; van dezelfde orde tenslotte was ook hun protest tegen de "barbarenvervolgning tegenover vrijdenkende mensen". De opsluiting van "den schuldigen of niet-schuldigen Dreyfus" was voor Baekelmans één van de "onverschoonbare gemeenplaatsen" van hun samenleving. Vrij gevleid was Baekelmans door de oproep van Zola aan de jongeren, die hen de gelegenheid gaf "ons zelf te wentelen in onze menselijkheid". (1)

Een maand later publiceerde een uitgebreide redactie een solidariteitsverklaring met Zola, ondertekend door de oud-Elck wat wilsers Leo Krijn en Edler Hansen, verder Lode Baekelmans, Victor Ressler, Jan Eelen, Oscar Six, Jef Van Overloop, Theo Dumoulin (2), Maurits Nijkerk, Jan Madou, R. Baseleer (3), Jan Baetes (4), Alf. Dirckx, Ch. Claeys, A. van der Straeten, Van Hamsberg en Alberic Gheysens (5). De tekst van het manifest sprak voor zich zelf : "De ondergeteekende, vereerders van uw machtig talent, betuigen hun innige bewondering voor den grootschen en nobelen strijd dien gij voert voor Waarheid en Recht." (6)

Nog uitdrukkelijker dan Baekelmans stelde Ressler in een artikel volgend op de solidariteitsverklaring, en dat was globaal het Franse anarchistische standpunt, op Faure na die in-

-
- (1) L. BAEKELMANS, Lettre à la jeunesse par E. Zola, - Onze Vlagge, 1-1-1898, p. 478.
- (2) T. Dumoulin, van Joodse afkomst, schoonbroer van R. Baseleer, actief in de anarchistische groep die bijeenkwam in het atelier van M. Nijkerk; L. BAEKELMANS, De mannen van Elck wat wils, p. 140; A. DELEN, De Kapel, Eenige herinneringen, - Lode baekelmans ter eere 1945, dl. II, p. 147; Ten huize van Lode Baekelmans, (B.R.T. Televisie.)
- (3) R. Baseleer, cfr. infra, p. 241.
- (4) J. Baetes, als handarbeider aanwezig op een voorlezing door Streuvels in de Kapel, zie E. DE BOM, Stijn Streuvels en de heide, - Autotouring. Tijdschrift van de Touring club België, 1947, dl. LIII, p. 232-234; G. SCHEMOK, art.cit., p. 351 neemt van het vermelde artikel van de Bom J. Baeten over en vermeldt daarbij "van de Scalden"; bedoeld was wellicht Jules Baetes die inderdaad aan de grond van de Scalden lag; A.M. V.C., B 1382, DK.
- .../...

tussen overtuigd was geraakt van de onschuld van Dreyfus, dat het hem niet interesseerde wie nu schuldig was : "Dreyfus zelve kan ons dus weinig schelen. Hij was toch eerst en vooral soldaat". Net als de Franse anarchisten was Ressler verheugd omdat dit schandaal een heleboel zaken die tot voor kort steeds bedekt bleven, nu onomkeerbaar bloot legden : "Nu moet men de walgelijke wonden zien, die kankeren in het groote lichaam dat men samenleving heet!" Een samenleving die zover kwam, was Ressler er rotsvast van overtuigd, viel onafwendbaar aan ontbinding ten prooi. Een van de vermelde kankers was het misbruiken van het volk om bij hen "den geest van reactie en onverdraagzaamheid aan te wakkeren, zich verbergend achter het hatelijke antisemitisme." "Het is een misdaad de vaderlandsliefde te gebruiken voor werken van haat, en het is een misdaad van den sabel een modernen god te maken." Want dat was iets dat de mensen van Onze Vlagge niet konden begrijpen, dat Zola, zij het met veel voorbehoud, gezegd had dat hij nog respect had voor het leger. "Neem het leger weg en heel onze maatschappij stort in als een lichaam zonder geraamte..." Dit deed echter niets af van de moedige daad van de nagenoeg alleenstaande Zola, "wreker van het eeuwig recht", die "jong, niettegenstaande zijn vele jaren" pal stond "als een dijk waartegen de golven van de opgeruide zee der driften van chauvinisten en ellendige jodenhater breken konst." (1)

Maurits Nijkerk ging in het volgende nummer in op de golf van antisemitisme die Frankrijk teisterde onder de veelbetekende titel (Nijkerk was van joodse afkomst) Hulde aan E. Zola. Een semietenstem. Deze tekst zou ook als brochure, zowel in het Nederlands als in het Frans, ^{zij} was trouwens aan het Franse volk gericht, verspreid worden. Hommage à E. Zola. Une voix sémitique dans l'affaire Dreyfus werd echter niet binnengelaten in Frankrijk. (2) In Frankrijk, aldus Nijkerk, dreigden opnieuw de Middleleeu-

.../...
 (5) Deze personen konden wij niet identificeren; misschien betrof het net als Bækelmans, Ressler, Dumoulin, Nijkerk, Madou, en ook Baseleer en Baetes?, leden van de anarchistische groep?

(6) S. RABAUW, Voor Emile Zola, - Onze Vlagge, 1-2-1898, p. 69.

(1) ID., art.cit., p. 69-72.

(2) Onze Vlagge, 15-2-1898, achterflap.

wen; de Fransen traptten op hun "kostbaarste sieraden", vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid, met "olifantepoten". Een militaristische liefde voor een vaderland waar sociale onrechtvaardigheid hoogtij vierde was in geen enkel opzicht te combineren met deze hooggestemde idealen. "Een deel van uw medemenschen met laffen ongemotiveerden haat vervolgen, omdat zij getrouw bleven aan hun stam die eens de zon van 't oosten was, die eens een kreet om vrijheid geslaakt heeft toen hij gebukt ging onder Egyptische slavernij, die niet bij de gedachte bleef, maar een vrijheid en broederschap schiep waarvan hij jaren genoten heeft." Dreyfus schuldig of niet, daar ging het ook in Nijkerk om ogen niet om : het ging om de massale jodenhaat die als gevolg van de zaak Dreyfus opgeflakkerd was. In ieder geval meende Nijkerk met Heine, "als er geen joden waren dan zou uw haat zich andere wegen banen.", het "haatkanaal" vloeit naar de joden! "niet omdat het joden, zijn, "maar omdat dit kanaal, eeuwen voor u gegraven, uw haat gemakkelijik meevoert". Het volk, aldus Nijkerk, Heine citerend, heeft altijd gelijk, het weet echter nooit de "juiste richting voor zijn gerechtigheid te vinden en in plaats van de zaak treft het gewoonlijk den persoon." Het gewone volk haette in de jood in de eerste plaats de rijke. "De grond van dien haat was altijd dezelfde, elke tijd heeft er echter een nieuwe naam aan gegeven". Maar lag de oorzaak van die "betreurenswaardige handelsgeest" van de Joden niet in de "waanzin", waarmee men in de middeleeuwen de handelsindustrie veroordeeld had en daarom in de handen van de joden stopte, die uitgesloten van elke andere geestelijke activiteit zich opwerkten tot geraffineerde zakenlui. "Men dwong hen zich rijk te maken en men haat hen omdat zij 't werden". Intussen, aldus Nijkerk, waren de christenen "uitgeslapen spitsboeven" geworden, maar was aan de Joden de traditionele volkshaat blijven kleven. Intussen ook waren er duizenden arme joden en hadden zich onder de joden eminente geesten ontwikkeld in de landen waar voor hen vrijheid heerste. Evenmin als "alle christen brave en verstandige menschen" waren, evenmin waren de joden het. En vroeg Nijkerk zich tenslotte af : "Gij antisemieten ... waar is de liefde die langs den andere kant uw haat kan rechtvaardigen? Kunt gij wijzen op uw grootste daden die gij voor niet-semieten hebt gedaan?" Zijn niet juist de niet-semieten uw slaven, zijt gij niet de "niet-semitische joden" van de samenleving? Het

volk anderzijds beledigde hen die zij dienden te beminnen en prees hen die zij moesten haten! Zola was als een "apostel" die "heilige woorden" sprak, "bestemd voor de eeuwigheid". "Hij smeekt u voor uw eigen bestwil de waarheid mee te helpen zoeken". (1)

Hoogtepunt van de solidariteitsbetuigingen aan het adres van Zola was wel de "enkwest over de daad van Emile Zola", waarop antwoordden L. Baekelmans, O. Six, F. Toussaint, de Frans-Belgische schrijver G. Eekhoud (2), en uit het Nederlands literair milieu F. Netscher, L. Simons, Jan Ter Brink, L. van Deyssel, F. Van Eeden; daarnaast nam men ook nog een stuk over van de Nederlandse katholiek Schaepman; Ressler rondde het Zola-nummer af.

De lovende bewoordingen waarin men algemeen de daad van Zola beoordeelde logen er niet om : het optreden van Zola was "manmoedig en eerbiedwekkend", "rechtzinnig zonder omzien en krachtdadig", een "sublieme", "bovenmenselijke", "profetische", "goddelijk" of "christelijk" "schone heldendaad", "een kreet van medelijden en van groote caritate", getuigend van een "romantische moed" of "edelmoed", gesteld door een "heerlijke", "grootnaïeven mensch", een "edele ziel" met een groot (strijdbaar) verlangen naar een geloof in waarheid, rechtvaardigheid en "Humaniteit"; een daad gesteld tegen de publieke opinie, "t massa-beest" met een diepe haat ten aanzien van elk persoonlijk doordacht optreden in ^{zich}. De daad van Zola was bovendien het onomstootbare bewijs dat de schrijvers ondanks alles tenvolle in het leven stonden of nog dat zij opnieuw leiders in de "morele of aristocratische" betekenis van het woord werden. De daad van Zola was uiteindelijk niets minder dan de bekroning van zijn werk. Terloops aangeduid, wezen een aantal inzenders, ondanks het weinige belang dat men in Onze Vlagge in het algemeen stelde in het antwoord op de schuldvraag, op de totale onwettigheid waarin het proces was gevoerd.

Verschillende antwoorden op de rondvraag, die van Baekelmans, Ressler, de Bom en van de Woestijne, gingen in op de die-

(1) M. NIJKERK, Hulde aan E. Zola. Een semietenstem, - Onze Vlagge, 15-2-1898, p. 85-89.

(2) A.M.V.C., E 147, B, Eekhoud aan Onze Vlagge 3-3-1898; inzake Eekhoud, cfr. supra, p. 131e.v.

pere maatschappelijke betekenis van Zola's optreden. Zola's optreden, aldus Baekelmans, stelde de "droeve maatschappelijke instellingen" (militarisme en gerecht) onherroepelijk in vraag. In de ogen van de Bom hadden de anarchisten ongelijk Zola ten kwade te duiden dat zijn aanklacht onvolledig was. Ten aanzien van de "dove burger" was de daad veel belangrijker dan alle abstractie of Prinzipenreiterij : "Zola scheurde weer een stuk van de muur af om er over heen te zien, de muur waarachter de morgen wacht." Voor Karel van de Woestijne zou met het militarisme, "de laatste cariatide van de moderne staten", de hele rotte samenleving als een kaartenhuisje instorten. Ressler tenslotte vatte de houding van Onze Vlagge goed samen toen hij stelde dat de aanleiding, Dreyfus al of niet schuldig, niet mocht verward worden met de werkelijke revolutionaire daad van Zola (en deze daarom verworpen) die "alle boeken der theoristen" ruim in belang oversteeg. Dat elkeen zijn plicht herinnere, was het devies. (1)

Het leger was terzelfdertijd uitvloeisel en steunpilaar van de heersende orde, beide waren onafscheidelijk met elkaar verbonden. In het ontmaskeren van het leger achtte Onze Vlagge zich een belangrijke taak weggelegd, temeer daar de burgerlijke pers hardnekkig de mantel der discretie spreidde over alle militaristische uitwassen (2), maar op welke wijze ging zij anderzijds tekeer als een anarchist een aanslag pleegde. Aan G. Eekhoud, "met zijn warmkloppend hart voor alle uitgestotenen", aldus Onze Vlagge, kwam "de eer toe het diepst de ziel van zo'n wreker (en martelaar) gepeild te hebben, meer bepaald in zijn "heerlijke" Bernard Vital. In Bernard Vital, steeds volgens Onze Vlagge, had Eekhoud aangetoond "hoe een gulden hart, de edelmoed zelve, gedreven wordt door al het verlagende rond hem, door zijn alomvattende liefde, door zijn groot altruïsme tot een operste daad van rechtspleging." De feiten waren er, aldus Onze Vlagge, het ging dus niet op om discussies te voeren over goed- of afkeuring : "men begrijpt ze, en beklagt de dader, die zelf een slachtoffer is, even groot en meestal interessanter, dan de door hem getroffenenen." Zijn daden waren ingegeven door "de drang

(1) Enkwest over de daad van Emile Zola, - Onze Vlagge, maart 1898, p. 93-103.

(2) S. RABAUW, Overzicht, - Onze Vlagge, okt. 1898, p. 239.

der omstandigheden", zij waren het gevolg van "den psychischen toestand waarin de dader, die als 't ware door de hand van het noodlot gedreven wordt, zich op dit oogenblik bevindt." Een standpunt dat zo regelrecht uit Mesnils Anarchistische beweging had kunnen komen. (1) Wat het komplotten-geroep betrof, het was overduidelijk dat dit onzin was, allen zonder uitzondering handelden de propagandisten van de daad uit eigen beweging. (2) Dergelijke komplotten waren louter voorwendsels om uitzonderingsmaatregelen te kunnen nemen ten einde "t princip", "de gedachte" te kunnen treffen in iedereen; die nog vrij durfde denken en luidop spreken. Dergelijke uitzonderingsmaatregelen tegen de anarchisten waren het begin van een totale willekeur : heden de anarchisten, morgen de socialisten, daarna iedereen zonder onderscheid. "Het onafhankelijk gedacht, het vrij uitgesproken woord, deze machtigste factor van allen vooruitgang, zijn bedreigd en daaraan mag niet één denkend mensch onverschillig blijven!" (3)

Het bleef niet alleen bij een platonisch begrip ten aanzien van de propagandisten van de daad, Onze Vlagge ging zelfs concreet pleiten voor amnestie voor de Luikse anarchist Jules Moineau, veroordeeld wegens bomaanslag. (4) Over Moineau spraken in niet minder lovende bewoordingen dan over Zola. Men kon dan zijn twijfels hebben over de efficiëntie van een bomaanslag, die hij overigens pleegde zonder slachtoffers te willen maken of zelfs niet eens wilde plegen, maar integendeel poogde te verhinderen zonder de vriend die de bom wilde plaatsen te verklikken, maar de straf voor dit feit was, dat stond als een paal boven water, buiten elke verhouding. Van de B.W.P., "eene, met socialistisch uitgangsbord versierde schuilplaats voor allerlei achterbaksch geknoei, net als om het even welke burgerpartij", was in deze beweging voor amnestie voor Moineau en andere politieke gevangenen niets te verwachten, net zomin als van het parlementarisme. Men ging enkel en alleen iets bereiken als het "geweten van het volk" door agitatie in opstand zou komen, als er "een drang van buiten" de regering zou dwingen toe

(1) J. MESNIL, Le mouvement anarchiste, p. 17 : "Je ne les approuve ni condamne. Je tâche de les comprendre, je ne les juge pas."

(2) Een argument dat trouwens aan de werkelijkheid beantwoordde, zie bijvoorbeeld de aanslagen te Luik en in Frankrijk, cfr. supra, p. 23, 29.

(3) S. RABAUW, art.cit., p. 239-244.

te geven. (1)

Binnen de rubrieken Overzicht en ook Actualiteiten zou men verder ook nog ingaan op allerlei vormen van 'statistische repressie' zowel in België, de uitdrijving van de Franse anarchist Louise Michel bijvoorbeeld, als in Rusland, Turkije, Zwitserland, ... Onder de ontvangen boeken prijkte ook wel eens een anarchistische publicatie.

Onze Vlagge mocht dan niet zo uitgesproken anarchistisch zijn als Ontwaking en al bij al een overwegend literair blad zijn, het ruimde toch ook plaats in voor "sociologie", sociaal-politieke gebeurtenissen vanuit anarchistisch standpunt of zelfs puur anarchistische actualiteit, waarin men er uiteindelijk niet voor terug schrok de nog steeds, in Onze Vlagge wel niet zo uitgewerkte, anarchistische overtuiging, het geloof in de "immer veldwinnende Vrijheidsidee" (2) expliciet te stellen. Schreef Baekelmans ten tijde van Zola's gerechtelijke vervolging niet: "Wij staan hier weer alleen met onze gedachten van vrijheid, wij enkele tientallen personen van goeden wil die loochenen het gezag, de macht van de één over de andere, van een reeks individuen over een andere reeks." (3) Of nog van Jef Van Overloop: "Slechts dan zal er vrede zijn, als alle onrecht zal ophouden, als gezag en geweld zullen worden vernietigd, als elke mensch bewust zal zijn van zichzelf en van den weg die hij volgen moet, want vrede is alleen mogelijk onder vrije lieden van goeden wil". (4) Al met al betekende Onze Vlagge, ondanks een aantal nieuwe medewerkers, helemaal geen breuk met Ontwaking en wordt het samen met Ontwaking terecht beschouwd als een Antwerps blad in het spoor van Van Nu en Straks (5), meer specifiek als geestelijke, vormelijke niet zo direct, opvolger van Ontwaking.

.../...
(4) Cfr. supra, p. 28, 39.

(1) S. RABAUW, Voor Jules Moineau, -Onze Vlagge, dec. 1898, p. 245-249; ID., Voor de amnestie der politieke veroordeelden, - Onze Vlagge, maart 1899, p. 261-271.

(2) Overzicht, - Onze Vlagge, dec. 1898, p. 256.

(3) L. BAEKELMANS, art.cit., p. 47-48.

(4) J. VAN ORDAM, Actualiteiten, - Onze Vlagge, juni 1899, p.280.

(5) J. KUYPERS, o.c., p. 53, 67.

In juni 1899 beëindigde men na anderhalf jaar de eerste jaargang van twintig nummers. Voor oktober van hetzelfde jaar werd een tweede jaargang aangekondigd, ditmaal als "vrij-" en "jong-Vlaamsch" weekblad "ver van alle politiek gehaspel staand", met een bijzondere aandacht voor alle actualiteit. (1) Die tweede jaargang kwam er echter niet; in 1901 werd wel de verschijning van Ontwaking als tweewekelijks blad hernomen.

Wat tenslotte de relatie van de "Antwerpsche anarchisten-groep" met Onze Vlagge betref, weten wij niets behalve dat een aantal medewerkers van Onze Vlagge tot de anarchistische groep behoorden: Ressler, Baekelmans, Nijkerk (voor Ontwaking waren dat, voor zover bekend Baekelmans en Ressler), evenals de mede-ondertekenaars van de solidariteitsbetuiging aan Zola: Madou, en Dumoulin. Het is mogelijk dat Van Overloop en ook Baseleer, later als anarchisten bekend binnen de Kapel, de eerste ook medewerker aan Ontwaking (1901-1903), en de niet-geïdentificeerde Dirckx, Claeys, van der Straeten, Van Hamsberg, Baetes, Gheysens, ook tot de groep behoorden.

3. EEN INTERNATIONALE BOND DER JEUGD 1898

Nauw verbonden met Onze Vlagge was de Internationale Bond der Jeugd, waarvan wij in Onze Vlagge een door Jef Van Overloop, in de hoedanigheid van secretaris-generaal, geschreven verslag vind van de stichtingsvergadering op 2 november 1898. De vergadering ging door op het bureau van de Antwerpse afdeling van de Bond, zijnde de zetel van Onze Vlagge, Beeldekenstraat 144. Een vijftiental leden vertegenwoordigden diverse nationaliteiten: naast de Antwerpenaars was er een in Duitsland studerende Pool, Pochrovaritz, een in België verblijvende Italiaan, Michel Rimini, de Duitser Carl Freilig, de Noor Yarl Johansen, de Brit James Brown, vroeger reeds in contact met Ontwaking; woordvoerder voor Antwerpen was H. Rossauw, alias Lode Baekelmans. De bijeenkomst werd voorgezeten door de ouderdomsdeken, de Vlaming Oscar Davidsen. Afdelingen van de bond zouden opgericht

(1) S. RABAUW, Afscheid, - Onze Vlagge, juni 1899, p. 288-289.

worden te Milaan, Bologna, Roma, Lodz (Polen), London, Manchester, Dublin, Nederland, Frankrijk en Zuid-Australië hadden toegezegd aan te sluiten.

Welke eigen denkbeelden men ook mocht koesteren, aldus de inleider op het congres, de jeugd te Antwerpen vertegenwoordigd was er het roerend over eens dat zij, "de menschen van morgen", bezielde door "éénzelfde gevoel voor recht", op de "vooravond van een nieuw tijdperk" een grootse taak was weggelegd: "Het helpen oprichten van het reuzengebouw der vrijheid ... in ééne maatschappij die aan alle zijden zijne rotheid ten toon stelt, en slechts recht blijft door het eigenbelang van enkelen en de onverschilligheid der massa te midden der partijbewegingen, die met eenen schijn van humaniteitsgevoel de lui rondleiden in eenen kring van ploerterij en smerig gedoe". De bedoeling van de bond was een soort internationalisme van jongeren in het leven te roepen, "als het ware één prelude van de groote smelting der volken in de verre toekomst." Meteen werd door de Italiaan en de Pool de "brutale aanmatiging van het gezag" (censuur, repressie, armoede, ...) in eigen land aangeklaagd. Voor de Antwerpse afdeling voerde zoals gezegd Lode Baekelmans het woord. Hij verklaarde zich solidair met iedereen die het slachtoffer was van onrecht, willekeur of gezag. Voor Baekelmans was de nationale ontvoogding (bijvoorbeeld van Ieren en Polen) in ieder geval een eerste flinke stap op weg naar de totale individuele ontvoogding. (1)

Een anarchiserende ondertoon viel met andere woorden niet te loochenen bij deze Internationale Bond der Jeugd, waarvan men zich de vraag kan stellen of het bij de grootse plannen en die ene vergadering is gebleven. Een tastbaar resultaat was in ieder geval de kennismaking van de katholieke Karel van den Oever met dit vrijzinnige gezelschap waaruit toch een samenwerking van een aantal jaren binnen *Alvoorder* en andere tijdschriften zou spruiten. (2)

(1) J. VAN ORDAN, *Internationale Bond der Jeugd. Verslag, - Onze Vlagge*, dec. 1898; p. 249-255; J. VERDONCK, *De sociale en politieke bekommernissen in de vlaamse literaire tijdschriften sinds "Van Nu en Straks"*, onuitgegeven licentiaats-thesis, Leuven, 1938, p. 64; T. PENNEMAN, *o.c.*, p. 94-95.

(2) K. VAN DEN OEVER, *Geestelijke peilingen*, p. 145, "mij en andere cosmischer"; T. PENNEMAN, *o.c.*, p. 94-95; *Lode baekelmans gehuldigd*, - *De Maesbode*, 1-6-1926.

BESLUIT

Het anarchisme van de Antwerpse vrijzinnige en vlaamsgezinde jeugd bleek globaal genomen geen stovuur te zijn dat met het verdwijnen van Ontwaking einde 1896 definitief uitgebrand zou zijn. Reeds ten tijde van Ontwaking bezochten zeker twee, en niet van de minste, Ontwakers, Ressler en Baekelmans de "Antwerpsche anarchistengroep", die toen vrij regelmatig bijeenkwam en dit, uiteraard met hoogten en laagten, zou blijven doen tot rond 1900. Vanaf dan zou dit anarchistisch element in het Antwerpse haar geschiedenis binnen het bredere kader van de Kapel verder schrijven. Heel weinig is uiteindelijk geweten over deze anarchistische groepsvorming, waarvan onze kennis bovendien nog bemoeilijkt wordt door het minieme onderscheid dat in de getuigenissen gemaakt werd tussen deze anarchistische groepsvorming en de cultureel-literaire bijeenkomsten, een verre uitloper van de tweetalige leerlingenkring Kring Studie aan het Antwerpse atheneum, die aan de basis van de latere Kapel zou gelegen hebben en waarbij Ressler en Baekelmans ook aansluiting zouden hebben. De anarchistische kern, een paar tientallen hooguit, bestond uit kunstenaars, intellectuelen, maar ook kleine ambachtslui, evenals een aantal arbeiders. Van enige manifestatie naar buiten uit vanwege deze groep is ons niets bekend, zelfs niet eens de naam die deze groep eventueel had; waarschijnlijk is dat men zich beperkt heeft tot het werken binnen het eigen groepsverband aan de, voor de anarchisten, niet weinig belangrijke, intellectuele en culturele (persoonlijke) ontvoogding. Voor zover de "Antwerpsche anarchistengroep" een uitgewerkte anarchistische visie had, wat zeer de vraag is, ging haar belangstelling alvast uit naar de libertair-communistische smaakmakers in Frankrijk: Kropotkin, Les Temps Nouveaux van Jean Grave, maar ook Père Peinard van Pouget, De Vrije Socialist van F. Domela Nieuwenhuis en andere anarchisten werden gelezen.

Deze al bij al blijvende groepsvorming zal er wel voor niet weinig tussen gezeten hebben dat Ontwaking einde 1897 een opvolger kreeg in Onze Vlagge en op die wijze de continuïteit van het Antwerpse vrijzinnig en vlaamsgezind anarchisme verzekerd hebben. Nochtans hebben wij net als voor Ontwaking buiten het feit dat een aantal mensen uit de groep zowat de ruggegraat

van het nieuwe blad vormden, Ressler (eens te meer spilfiguur), Baekelmans, Nijkerk en wellicht nog enkele andere, geen precieze aanduiding over de verhouding tussen de anarchistische kern en het tijdschrift, en dus ook niet in hoeverre dit laatste als de officieuze spreekbuis van de groep mocht beschouwd worden. Was het overwegend literair Onze Vlagge wat de vorm betrof geen opvolger van Ontwaking, dan toch wat de ideologie betrof. Met minder woorden (letterlijk) maar uiteindelijk even uitdrukkelijk beleden de uitgevers hun alvast niet afgezwakte anarchistische overtuiging. Vrij vroeg, zeker in vergelijking met het overgrote deel van de Franse anarchisten, op Faure na, had Onze Vlagge zich begin 1898 op de zaak Dreyfus en de gerechtelijke vervolging van Zola naar aanleiding van diens J'accuse geworpen, om ten eerste, wellicht niet zo conform aan haar Franse collega's, Zola uitvoerig te loven omwille van "zijn daad", evenals ten tweede om, ditmaal wel conform aan de globale Franse beweging, de vraag naar het al of niet schuldig zijn van Dreyfus te overstijgen en open te trekken ten voordele van een kritiek van het hele onderliggende systeem: militarisme, overtrokken nationalisme, antisemitisme, juridische corruptie, enz. Een bijzondere aandacht ook kregen de propagandisten van de daad, die men allesbehalve afkeurde, maar ook niet volkomen goedkeurde, in ieder geval ten zeerste begreep, wat ten volle bleek uit het warme pleidooi voor amnestie ten voordele van de Luikse anarchist Jules Moineau.

Van dichtbij betrokken was Onze Vlagge ook bij de oprichting van de erg schimmige maar niet van anarchistisch internationalisme gespeende Internationale Bond der Jeugd, die de bedoeling had mee te werken aan het bewerkstelligen van de wereldvrede.

In de loop van 1899 verdween echter ook dit tijdschrift en werden de anarchistische activiteiten verlegd naar de Kapel.